

Evoluce - její „hnací síla“ u Teilharda de Chardin / Subjekt - jako „problém“ / Skutečnost - a subjekt (a Teilhard de Chardin) / Teilhard de Chardin a problém subjektu

Když chce Pierre Teilhard de Chardin charakterizovat tu svou tzv. „chuť žít“, užívá sice dost problematických termínů, ale všechno se zdá naznačovat, že si jejich problematičnosti aspoň někdy a místy je vědom. Tak např. vzpomíná na to, že Edouard le Roy „ve stopách Blondelových“ mluví o „hluboké vůli“ (ve výboru Jiřího Němce, 1970, na str. 175), ale dodává, že nejde o nic menšího než o „energii vesmírné evoluce“ (tamtéž), a důrazně připomíná, že jde o energii, „jejíž napájení a rozvíjení závisí zčásti na nás“ (176). Pak je ovšem třeba jen s velkou opatrností brát jeho slova (umístěná dokonce do nadpisu jednoho oddílků - 176), že „chuť žít“ je něco jako „nejhlubší hnací síla evoluce“. Chyba všech jím užitých termínů, které jsem zmínil (i řady dalších), spočívá v jejich zpředměťujících konotacích: hnací síla, energie, také přitažlivost, vůle, proces, proud, mechanismus, automatický růst, úporná tendence, zpružina, pohánění apod. Tomu nemůže odpomoci poukaz na „psychickou povahu evoluce“ ani na hloubku „vůle“ (ohlas Nietzscheho pojetí?), pokud nebude znemožněno zpředměťující chápání „psychiky“ a „vůle“. Zdá se, že Teilhard zašel nejdál, když podtrhl onu zvláštní povahu „energie“ v tom, že „její napájení a rozvíjení závisí zčásti na nás“. Ale právě v tomto bodě se rozhoduje vše: kdo jsme to „my“? Kdo to jsem „já“? O jakou „hnací sílu“ to jde či může jít, že mne může „hnát“ jen „zčásti“, neboť to závisí také na mně? Jak se vůbec mohu vyhnout „působení“ takové „síly“, jak se jí mohu bránit a ubránit? Kdo to jsem ten „já“, co se jí brání anebo co se jí nechá „hnát“, případně s ní „částečně“ spolupracuje? - Mám za to, že onu „hloubku“ musíme chápat především časově, totiž jako hloubku budoucnosti, tedy toho, co ještě není. A to nás musí vést k tomu, abychom přehodnotili a nově pochopili jak onu „sílu“, která přichází z budoucnosti, tak ono „já“, tedy obecně „subjekt“, který musí být na onu ještě nejsoucí, tedy „nepředmětnou sílu“ nějak citlivý, vnímavý, který musí být schopen na ni nějak reagovat a činit z ní něco „přítomného“, tedy „zpřítomňovat ji“ a tak uskutečňovat resp. činit skutkem, provádět to, k čemu tato „síla“ ukazuje a vede, vnášet to do daných situací, do světa daných, jsoucích skutečností.

(Písek, 101115-2.)